

Prehod iz grajskega v meščanski del naselbine Kranja
Foto E. Kramaršič

Pungeri iz globeli Kokre
Foto E. Kramaršič

Severni del mestnega obzidja v Kranju
Foto E. Kramaršič

Mesni zid pri bivših vodnih vratih
Foto E. Kramaršič

škofov meščani spominjali, da so imeli baje pravico prezentirati vikarja za kranjsko župno cerkev, toda listin niso mogli več najti v arhivu. Nasprotno pa jim je ljubljanski škof takoj postregel z reverzom iz leta 1601., v katerem so se odrekli vsem pravicam iz omenjene listine.

Kranjski primer se je bolj ali manj ponavljal tudi v drugih naših mestih. On nam priča, da se je vršilo vse delovanje v zadevah novega verskega nauka v okviru mestne ustave. Mestni svet je nastopal v stvarih reformacije neposredno in izključno v imenu mesta, kot organ mestne občine t. j. svetne zajednice, ne pa morda cerkvene občine. Vse to je posledica korporacijske podlage mestne ustave.

S padcem protestantizma je bil prekoračen v naših mestih vrhunec ustavnega življenja, pričelo je nazadovanje mestne avtonomije v dobi državnega absolutizma.

Opomba. O problemu prim. splošno: K. Frölich, Kirche u. städtisches Verfassungsleben im Mittelalter, Zeitschr. d. Savignystiftung f. Rechtsgeschichte, kan. Abt. XXII. 1933, 188—287; A. Schultze, Stadtgemeinde u. Kirche, Leipzig 1914; isti, Stadtgemeinde u. Reformation, Tübingen 1918; zlasti pa H. F. Schmid, die rechtlichen Grundlagen der Pfarrorganisation auf westslavischen Boden u. ihre Entwicklung während des Mittelalters. III. Zeitschrift d. Savignystiftung, kan. Abt. XX. 1931, 202—272; E. Klebel, zur Geschichte der Pfarren u. Kirchen Kärntens, Carinthia I. 1926, sep. odt; Fr. Zwitter, Starejša kranjska mesta in meščanstvo, Ljubljana 1929, isti, Razvoj ljubljanskega teritorija, Geografski Vestnik V.—VI. l. 1929./30., 138—160. Arhivalije so iz muz. a., škof. oz. kapit. a. v Ljubljani in mest. a. v Ljubljani in Kranju. Za pojasnila in pripombe dolgujem zahvalo gg. vseuč. prof. H. F. Schmidu v Gradcu, Jos. Turku v Ljubljani, prof. Jos. Miklavčiču v Št. Vidu n. Lj. in Fr. Zwitterju v Ljubljani.

STARA KRISTUSOVA SLIKA NA LJUBLJANSKEM MAGISTRATU

V. S T E S K A

Ob procesijah sv. Rešnjega Telesa postavlja ljubljanski mestni magistrat pred mestno hišo oltar za blagoslov, ki se ondi vrši. Tedaj je javno vidna stara Kristusova slika, ki o njej nihče ne ve, kdo jo je naslikal.

Slika je 226 cm visoka in 88 cm široka. Predstavlja Kristusa, mirno stoječega, ki drži desno roko pripravljeno za blagoslov. Oseba stoji obrnjena naravnost proti gledalcu. Obraz je miren, oči na pol za-

prte; lasje so dolgi in se vsipajo po ramenih; preča jih deli v dva dela; brki so bolj redki; obleka je iz enega samega šiva, zelo nagubana s sporednimi navpičnimi gubami; rokavi so silno široki. Vsa slika dela vtisek starinske slike. Na vrhu je napis z velikimi črkami v latinici: IHESVS NAZARENVS REX IVDEORUM ANNO AETATIS SVAE XXXIII.

Poleg tega napisa je ob levi rami Kristusovi še napis: Pax vobis.

Foto Pelikan

Dejniška tiskarna, d. d. v Ljubljani

Ivan Vrhovnik

Ivan Vrhovnik

Podpisa na sliki ni videti. Kdo je slikal to sliko, ni nikjer zapisano in tudi ustno izročilo ne ve nič povedati. Valvasor omenja (Ehre des H. Krains, XI, 671) nekdanjo mestno hišo z besedami: »Das Rahthaus ist im J. 1484 aufgeführt, und von dem kunstreichen Pinsel des berühmten Mahlers Antonio Gerici, wie es noch heutigtags zu sehen, ausgemahlt worden. Nebs disem Gemählid von einem so beruffenen Meister, der es völlig verfertigt« etc.

V ljubljanski semeniški knjižnici hranijo rokopis: Curia Labacensis Urbis Metropolis Duc. Carnioliae. Angegeben und verfasst durch einen Treugesünten Patrioten. Cum Facultate Superiorum 1680. Ta rokopis popisuje mestno hišo: Ta je na trgu, dvanajst korakov dolga, in sloni na dveh mogočnih podstavih, ima štiri okna v vrsti, je zunaj zelo umetno na presno poslikana po imenitnem slikarju Gerizi-ju. Nad okrajkom vidiš dvanajst sibil, med dvema oknom Pravico v krasnem oblačilu sedečo na prestolu, zraven nekoliko svetovalcev. Na obeh straneh vidiš sodbo, in sicer na prvi strani Salomonovo, na drugi pa Kambizovo. Perzijski kralj Kambizes sodi podkupljenega sodnika, ki mu živemu snemajo kožo s telesa, da prevlečejo z njo stol njegovemu sinu, ki naj bi se kot sodnik vedno spominjal, da mora pravično soditi. Na drugi strani so naslikane štiri čednosti: zmernost, pravičnost, srčnost, modrost. V posvetovalnici vidimo še poslednjo sodbo, portrete nekaterih cesarjev in cesaric in črtež ljubljanskega mesta.«

To je vse, kar nam je sporočenega o slikah v stari mestni hiši. Naše slike nihče ne omenja.

Kdo je slikar Gerici ali Gerizi? P. Radics (Letopis M. Sl., 1880, 7) misli, da je bil domačin Jerič, ki je pa radi umetnosti poitalijanil svoj priimek. Drugi mislijo, da se je morda pisal Gerič, kakor se je ta priimek ohranil do danes n. pr. v Čakoveu itd. Toda slikarja z imenom Jerič ali Gerič v naši umetnostni zgodovini ne najdemo. Tudi italijanska umetnost ne pozna nobenega Gerizija ali Gericija. Pred 30 leti je pisec teh vrstic postavil še tretjo podmeno, da bi utegnil biti slikar Gerizi — Gerrit Harlemski, ki ga

Slika Kristusa na Ljubljanskem magistratu

Gérard David: Ženitlna v Kani Gallejski. (Paris, Louvre)

istovetijo z znamenitim holandskim slikarjem Gherardom Davidom, dasi sta si različni osebi. Gerrit je podobno Geriziju. Moti nas pa krstno ime Antonio. Za Gerarda Davida bi pa govorile popisane slike.

Gerard David je bil rojen ok. 1460 v Oudewateru (= Altwasser) na Holandskem. L. 1483. je prišel v Brügge in postal l. 1484. mojster. L. 1515. je prišel v Antwerpen in se l. 1521. zopet povrnil v Brügge, kjer je umrl l. 1523. Kje je bival med l. 1508. do 1515., ni znano. Iz njegovih del sklepajo, da je moral biti v Italiji. Ni izključeno, da je na poti v Italijo prišel v Ljubljano in tu slikal Kambizovo sodbo, kakršno je prej l. 1498. slikal za mestno hišo v Brüggeju. Podobno je prišel v naše kraje slavni Nizozemec Jan Scorel in naslikal l. 1520. lepo sliko »Svete družine« za Gornjo Belo (Ober-Vellach) na Koroškem.

Snov Kambizove sodbe je posneta iz Herodotove zgodovine. Sodnik Sisamen (Sisamnes) je podkupljen krivo sodil. Kralj Kambiz ga je dal živega odreti, s kožo pa je prevlekel sodni stol in imenoval Sisamnovega sina za sodnika, da bi se na tem stolu vedno

Gérard David: Kambizova sodba I.

spominjal očetove krivde in usode. Gerard je za Brügge napravil dve sliki, prvo obsodbo, drugo izvršitev. Ta slika je znamenita, ker se pojavlja v njenih ornamentih prvi sled renesanse na Nizozemskem.

Valvasor hvali in poveličuje slikarja »vom kunstreichen Pinsel des berühmten Mahlers« in »von einem so beruffenen Meister«. Gregor Thalmitscher označuje slike: *picturae illae celeberrimae et ab Italis et alienigenis laudatissimae*. Slike so torej celo Italijani in drugi tuje občudovali. Žal, da so te slike zginile, ko so podrli l. 1717. staro mestno hišo; zato jih ne moremo presojati. Niti časa njih postanka ne poznamo. Ker so pa bile na mestni hiši stenske slike, bržkone freske, ne moremo misliti na Gerarda Davida, o katerem ni znana nobena taka slika, čeprav je njegovo življenje in delovanje že precej natančno preiskano. Slikar pa je moral Gerarda Davida natančno poznati. Gotovo je bil Nizozemec, ki se je v Italiji naučil fresko slikati. To priča slika Kambizove sodbe. Kaj pa je s staro oljno sliko, ki smo jo omenili? V Louvru v Parizu je Davidova slika:

»Svatba v Kani Galilejski« (96 × 128 cm). Slika nosi številko 1957. Nastala je po Wurzbachu¹ l. 1519., po Friedländerju kmalu po l. 1503. Na tej sliki je 17 oseb. Kristus je pa popolnoma tak kakor na magistratni sliki. Obraz je resen in obrnjen pročelno proti gledalcu. Lasje so dolgi, se širijo preko ušes in padajo čez rame in so po sredi glave razdeljeni. Oči so na pol zaprte. Brada je prstrižena in razdeljena na dva kosmiča. Desna roka je vzdignjena kakor k prisegi, trije prsti stoje pokoncu, dva sta upognjena. Noge so take, kakršne gledamo na Davidovi sliki Vstalega Zveličarja.² Na sliki svatbe v Kani noge zakriva miza, zato v tem oziru sliki ne moremo primerjati. Gube obleke so enake kakor na Gerardovi sliki Marijini. Svit okrog glave napravljajo zelo tanki prameni. Podobnosti je torej toliko, da v odvisnosti naše slike od Davidove ne more biti nobenega dvoma. Kdo bi pa bil oskrbel ta posnetek?

Kaj ko bi bila Valvasor in Thalmitscher ime Gerici ali Gerizi napačno zapisala, ker sta ime morda le slišala, ne pa videla zapisanega? Kaj, ko bi bil slikar Gerritsz? Na Nizozemskem je cela vrsta slikarjev tega imena. Med znanimi pa ni nobenega Antona, ampak nosijo drugačna imena. Pot Hendrick Gerritsz je bil slikar, r. ok. 1585 v Haarlemu (?), umrl pa je v Amsterdamu l. 1657. Bržkone je bil učenec slavnega slikarja Franca Halsa. Nekaj časa je deloval na Angleškem, kjer je portretiral kralja Karla I. (sedaj v Louvru).³

Dalje so nizozemski slikarji Gerritsz Cornelis, portretist v Amsterdamu, r. ok. 1594, u. pred 31. 8. 1637; Hendrick, podobar v 16. veku, ki tu ne prihaja v poštev; drugi Hendrick iz 17. stol., Hessel Gerritsz, risar, bakrorezec, pokrajinar, r. 1581, pokopan 4. 9. 1632 v Amsterdamu... Jan Gerritsz, Montfoort Pieter Gerritsz, Willem G., slikar 17. stol.⁴ Adrian Gerritsz de Vrije, slikar na steklo, ki je umrl 1643 in Willem Geritzen, ki je živel l. 1613. in je potoval tudi dve leti po Francoskem.

Iz tega bi posneli: Slikar magistratnega Kristusa je temeljito poznal sliko Gerarda Davida Svatbo v Kani Galilejski. Moral je biti nizozemski slikar. Pisal se je bržkone Gerritsz. Potoval je ok. 1650 skozi Ljubljano. Znal je slikati tudi freske. Magistrat mu je poveril okrasje magistratnega pročelja. Tu je naslikal Kambizovo sodbo po Gerardu Davidu. L. 1680., ko je pisal o teh freskah neznanec, in pozneje, ko sta govorila o teh slikah Valvasor in Thalmitscher, je bilo ime Gerritsch še znano in na dobrem glasu. Na Valvasorjevi sliki stare mag. hiše pa, žal, o freskah ni ničesar opaziti.

¹ Wurzbach: *Gesch. der holl. Malerei*, 39.

² Ta slika, sredina triptiha, se nahaja v Philadelphiji v zbirki Johnsonovi. Friedländer Max J.: *Die niederländische Malerei*, VI, 109.

³ Müller-Singer: *Allg. Künstler-Lexicon*, III, 477.

⁴ Thieme: *Allg. Lexicon d. bild. Künstler*. XIII, 482. — Müller-Singer, A. K. L., V, 41. — Wurzbach, o. c. 153.